

KLUSTER MARINA LIVSMEDEL

FAKTABLAD FISKE

NULÄGE – ETT SMÅSKALIGT KUSTFISKE VIKTIGT FÖR KUSTIDENTITETEN UTFÖRT AV FÄRRE OCH ÄLDRE FISKARE PÅ MINSKANDE BESTÅND

Västkustens fiskeflotta kan delas i det storskaliga pelagiska fisket och det småskaliga kustfisket. Till det pelagiska fisket räknas främst fiske efter sill, skarpsill och makrill. Värde mässigt står detta fiske för den största delen av den fisk som landas. En stor del av detta fiske sker med större fiskefartyg vilka idag inte har någon anknytning till norra Bohuslän. Dessa större båtar landar i huvudsak sin fångst utomlands och fisket sker ute till havs, långt från kusten.

Foto Sotenäs kommun

Det pelagiska segmentet är sedan 2009 fördelat på individuella fartygskvoter som är överförbara men där det småskaliga pelagiska kustfisket är undantaget. Detta har inneburit att den pelagiska flottan har halverats när det gäller kapacitet samtidigt som lönsamheten har blivit god.

Det småskaliga kustfisket på västkusten (420 yrkesfiskare registrerade för fiske på fartyg kortare än 14 meter) är i huvudsak inriktat på fem olika typer av fisken: garnfiske, kräftfiske med bur, hummer och krabbfiske, småskaligt trålfiske och småskaligt pelagiskt fiske. Inom det småskaliga fisket är det i dagsläget fiske efter havskräfta, både med bur och med trål som är det ekonomiskt största och resursen

bedöms nyttjas på ett varaktigt hållbart sätt. Idag bidrar det komplicerade regelverk som styr fiskets förutsättningar till svårigheter för att planera och investera i verksamheterna. Ständigt nya regleringar och förslag till kommande regleringar bidrar till en stor oro inom fiskarkåren och skapar osäkerhet för att utveckla verksamheterna. Detta hämmar även nyrekryteringen till fisket och vi har idag en åldrande fiskarkår.

Fiskarkårens åldersstruktur över tid			
Medelålder	1998	2008	2013
Strömstad	53	56	60
Tanum	51	54	55
Sotenäs	48	49	52
Lysekil	45	46	47

Ökande medelålder i fiskarkåren.

Antalet fartyg har under samma period minskat från 340 till 213 fartyg (-37 %) i de fyra kommunerna och antalet yrkesfiskare har minskat från 365 till 191 (-48 %). 70 % av båtarna fiskar med passiva redskap (kustfiskare). Omsättningsmässigt per kommun är fisket störst i Sotenäs (45 msek), följt av Tanum (35 msek), Strömstad (25 msek) och Lysekil (15 msek). Svenskt fiske omsätter i första ledet drygt en miljard. Fiske regleras enligt ett kvotsystem framtaget i en politisk förhandling på EU-nivå baserat på rådgivning ifrån forskarna inom ICES som följer beståndsutvecklingen. Målet för kvotsystemen och regleringarna är att över tid komma upp i bestånd som förvaltas så att maximalt största uttag (MSY) kan göras på ett hållbart sätt över tid.

Efterfrågan på de fiskade produkterna är god, både lokalt och nationellt. Samverkan sker kring transporter. Än så länge finns i Norra Bohuslän en bra infrastruktur för fisket, dvs kringservice såsom fiskauktioner, is, redskap, transporter, service av båtar mm.

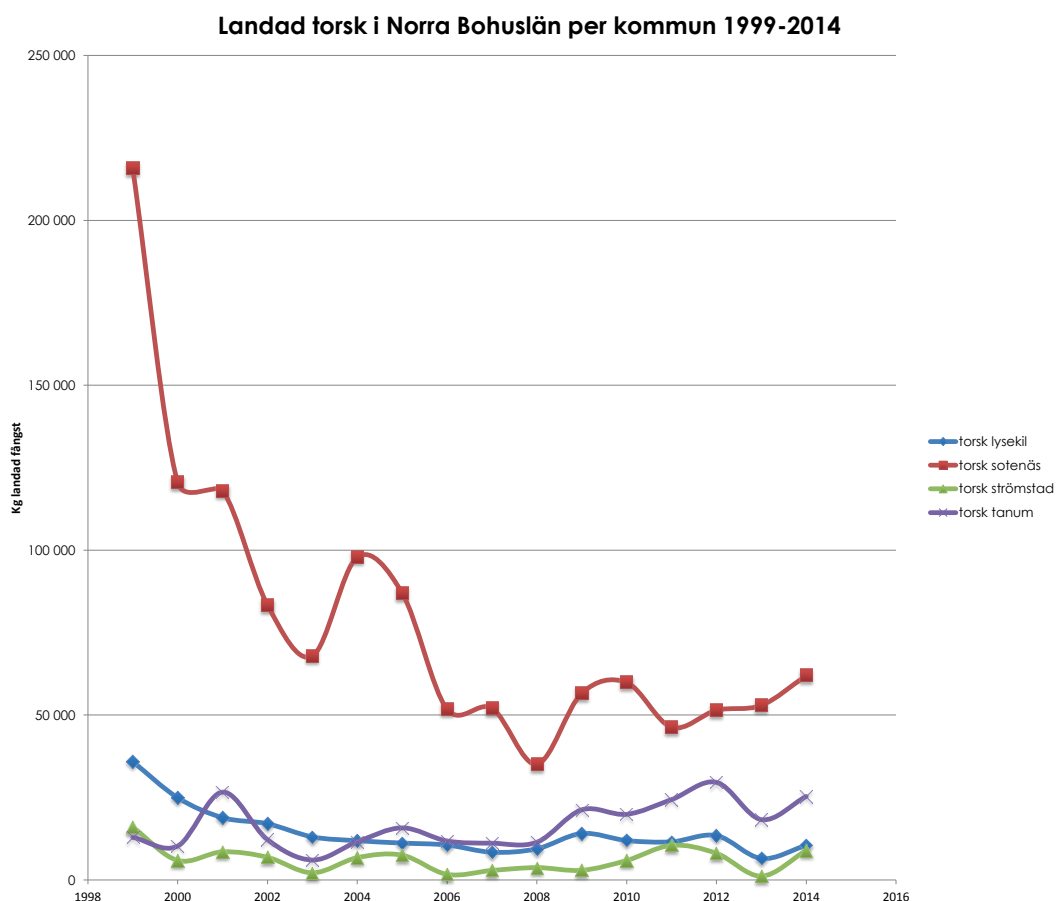
Totalt landad fångst i Norra Bohuslän exklusive pelagiskt 1999-2014 (kg)

Kustfiskets fångster i Norra Bohuslän minskar. Datakälla HaV.

Sett till de senaste 15 åren så behåller fiskare ifrån Norra Bohuslän sin viktandel på ca 10 % (motsvarar 1500 ton) av det svenska icke pelagiska fisket. Det pelagiska fisket har minskat avsevärt i vår region. Fiskebestånden har de senaste 30 åren minskat väsentligt men man ser en ökning av bestånden under

de senaste åren. Fångsterna ifrån de Nordbohuslänska fiskarna av havskräfta har ökat (ca 10-20 %) till ca 500 ton årligen. Räkfishet har minskat de sista åren (idag 700 ton) och torskfisket har halverats de senaste 15 åren till ca 80 ton även om de år då mycket torsk fiskades var på 80-talet.

Torskfisket i Norra Bohuslän har ännu inte återhämtat sig. Torskfisket på 90 och 80 talet var avsevärt större än det 1999 (ej redovisat här). Datakälla HaV.

Fritidsfisket är omfattande och näringen beräknas omsätta ca 2 miljarder nationellt med ytterligare 4 miljarder i långsiktiga investeringar (så som båtar). På västkusten (ifrån Kullen till Strömstad) fiskar ca 160 tusen personer vilket är 10 % av de som fiskar

i Sverige. Ca 1000 ton makrill, 240 ton krabba och 100 ton hummer drogs 2013 upp av fritidsfiskare. Återutsättningen är till havs ca 30 % (fördelat på alla arter).

UTMANINGAR – INTRÄDESHINDER OCH INDIVIDUELLA FÖRSÄLJNINGSBARA KVOTER

En minskande fiskarkår med hög medelålder innebär behov av nyrekrytering. Men den som vill börja fiska möts av ett antal mer eller mindre svåröverstigliga hinder. Hur ska man finansiera båt och redskap, erhålla fiskerättigheter, tillstånd osv?

Det finns även en ökande svårighet att få plats i hamnområden mm genom konkurrens om plats med bostäder och småbåtshamnar.

Det kustnära yrkesfiskets framtid brottas med flera osäkra faktorer kopplat till politik och riktlinjer. 2016 införs en landningsskyldighet på Västkusten som innebär att all fisk som fiskas skall landas och avräknas den svenska fiskekvoten. Överförbarhet av fiskerättigheter mellan fartygen ses som en lösning i samband med införandet av landningsskyldigheten. Andra länder som infört överförbarhet av fiskerättigheter har mer än halverat sitt yrkesfiske och fått se många fiskesamhällen och fiskehamnar försvinna. Av denna anledning är det viktigt att noga utvärdera konsekvenser av olika förslag till överförbarhet och designa systemen så att det kustnära fisket prioriteras och gynnas.

LÖSNINGAR – POLITISK VILJA OCH SAMFÖRVALTNING

En tydlig politisk styrning av fiskerilagstiftning och regelverk samt tillämpning av lagar och regler behövs på både nationell, regional och lokal nivå. Norra Bohusläns politiker måste fortsatt tydligt markera gentemot rikspolitiken att fisket med kringverksamheter är mycket viktigt för Norra Bohuslän. Utöver att tillhandahålla bra livsmedel och ge arbetstillfällen är fisket även kultur- och identitetsskapande vilket bland annat utgör en stark dragkraft för besöksnäringen.

En anpassning av det kommande kvotsystemet behövs för att det lokala kustfisket skall finnas kvar i framtiden. Regelverk, kvottilldelning och finansieringsmöjligheter måste förändras så att nyrekrytering och föryngring inom fiskarkåren

underlättas. Möjlighet till utbildning för nya fiskare bör skapas. Ungdomen måste kunna se utvecklingsmöjligheter och långsiktighet inom näringen för att välja att satsa. Bredare/diversifierade verksamheter kan vara ungdomars väg in i fisket (turistturer, fiskaffär, förädling tillsammans med fisket).

För att hjälpa till vid uppstart av verksamheter inom både fiske och vattenbruk och vid ansökan om olika tillstånd skulle det underlätta om samhället, stat/kommun, kunde hjälpa till via någon form av "näringslivs-/finansierings-/myndighetslots". Riskkapital som tillsammans med fiskefonden stödjer verksamheterna skulle även kunna bidra till diversifieringen inom kustfisket samt att få den marina fiskodlingen att utvecklas på västkusten.

Arrendeförfaranden för sk "farming" bör utredas. Nya arter så som hjärtmussla eller det japanska ostronet kan bli fisken som blir attraktiva för "blandfiskare" om de ges rätt förutsättningar. Här behövs regelförändringar som möjliggör/förenklar förutsättningarna för dessa "blandfisken" – exempelvis kan tillstånd utformas så att olika verksamheter kan ske med en och samma båt.

Priset på exempelvis räkor varierar kraftigt över tid vilket kan innebära att lönsamheten i verksamheterna blir osäker. En förädling i någon form (förpackning, varumärke, upplevelse) kan bidra till att jämna ut prissättningen över tid.

Planeringen av kustområdet och havet är viktig för att yrkesfisket skall kunna utvecklas och även diversifiera sina verksamheter. Exempelvis kan lokala maritima kluster skapa nya möjligheter genom samarbeten över branschgränserna och därmed bidra till kustområdets identitet och attraktionskraft. Platsen på land är central för yrkesfisket. Framöver är platsen särskilt viktig om företagen skall kunna diversifiera sin verksamhet. Placering av verksamheter behöver anpassas utifrån verksamheternas art och skiljer sig beroende på aktivitet exempelvis: turistturer, förädling, försäljning, fiske osv. Dessa verksamheters aktiviteter bidrar även till kustområdets identitet och attraktionskraft. Det är viktigt att det tydliggörs hur allt hänger ihop: handel, varv, redskap, tillgång till is osv.

För att uppnå målen om god havsmiljö 2020 har Hav och vattenmyndigheten tagit fram ett förslag till åtgärdsprogram, där flera åtgärder inriktar sig på yrkesfiskets påverkan för havsmiljön. För att kunna genomföra dessa förslag utan att äventyra yrkesfiskets framtid kan olika former för samförvaltning vara en framkomlig väg. Här kan Samförvaltningen i norra Bohuslän lyftas fram som en självklar modell och metod som säkerställer ett hållbart yrkesfiske vilket idag även bedrivs i Kosterhavets marina nationalpark.

FRAMTID – ETT LOKALT, LÖNSAMT, SELEKTIVT, KULTURELLT FÖRANKRAT OCH DIVERSIFIERAT KUSTFISKE

Idag anser en övervägande andel av de småskaliga yrkesfiskarna att deras fiske är ekonomiskt bärande och många har ambitionen att diversifiera sina verksamheter genom exempelvis odling eller att starta en förädling, för att öka lönsamheten i sina verksamheter. Ett kustnära fiske kan utvecklas med stöd av en småskalig förädlingsbransch. För att få avsättning och bra betalt för sina produkter krävs en lokal och regional marknad.

Skaldjur av mycket hög kvalitet utgör ett av norra

Bohusläns största styrkeområden och grunden ligger i det småskaliga kustfisket som landar sin fångst i stort sett varje dag. Njord är ett varumärke som är känt i området och som borgar för ett skonsamt fiske och en varsam och ansvarsfull hantering av produkter med hög kvalitet.

Under 2014-15 är rödlistningen av den svenska räkan av WWF ett naturligt samtalsämne i Bohuslän. Samtidigt har den klassificerats som nära hotad av artdatabanken (SLU) pga 35% beståndsminskning under en 10 års period. Grundmekanismerna bakom rödlistan är bra då den ger en tydlig konsumentmakt gentemot näringen. Samtidigt regleras kvoter av Hav och vattenmyndigheten och resultatet av en dålig beståndsförvaltning och brister i kontrollfunktionen ger därmed effekt direkt hos fiskenäringen. Räkan fortsätter att fiskas efter kvoterna men priset (efterfrågan) sjunker. Parallellt driver dessa listningar näringen till certifieringar (MSC och KRAV) vilka i nästa led kan generera ett högre marknadsvärde, bättre teknik och ökad efterfrågan.

Framtidens yrkesfiskare är troligen mer mångsysslande. Turism, förädling, egen försäljning, någon form av vattenbruk kan komma att ingå i högre grad än idag i verksamheterna.

Diversifiering. Framtidens fiskare kommer nog även vara vattenbrukare och del av turistnäringen. Foto Mikael Göthage

FAKTABLAD VATTENBRUK

NULÄGE – MUSSLOR OCH OSTRON MEN INGEN FISK ODLAS

Nationellt

Sveriges marina vattenbruk är idag relativt begränsat. Fisk odlas i huvudsak i insjöar och vattendrag samt i Bottenhavet. Bohuslän producerar ca 1500-2000 ton musslor årligen. Vattenbruket dras med imageproblem och upplevs av en del som skräpigt eller miljöstörande. Miljörörelserna har en stark position och Sverige har inte satsat politiskt på samma sätt som i Norge eller Danmark. Jämförelsen med Danmark är bättre då Norge har goda förutsättningar för både vattenbruk och fiske samt kontrollerar ett vattenområde som är sex gånger så stort som Norges landyta. Svenskt vattenbruk producerar ca 17 000 ton fisk och skaldjur årligen jämfört med Danmarks 50 000 ton. Den svenska näringen omsätter 340 miljoner i första ledet.

Parallellt med odling har man i Danmark byggt upp en fiskfoderindustri och en kringnäring i form av odlingsteknik som tillsammans med vattenbruket omsätter ca 3,5 miljarder.

Samtidigt så har Sverige EUs längsta kust och vi tar inte vårt ansvar att i tillräcklig grad producera proteinrik mat ifrån havet. Vi förlitar oss istället på import av både bra och dåligt producerade fisk och skaldjur. EU-andelen av världsproduktionen av odlad fisk och skaldjur är 2 % medans den svenska produktionen är 1 % av denna (dvs 0,02 % av den globala).

Långlineodling musslor. Foto Carl Dahlberg

LOKALT

Odling av musslor i Bohuslän har funnits i ca 30 år och tekniken är idag förfinad och utvecklad med inriktning på färsk mussla av mycket hög kvalitet. Musselodling kräver vissa hänsyn främst när det gäller periodiska blomningar av giftalger eller temporära bakterie/virus angrepp som kan förskjuta skördetiden. Detta gör så att man bör ha flera odlingar på olika lokaler för att kunna skörda kontinuerligt och möta en efterfrågan. Europamarknaden för musslor är 800 000 ton men trots det har problemet för den svenska odlingen varit marknadssidan.

Idag fiskas ca 10 ton ostron i Svenska vatten årligen. Vårt svenska ostron *Ostrea edulis* ger ett försäljningsvärde ca 10 ggr musslans men är inte lika lättodlad. En satsning på att odla upp ostronyngel för utsättning genomförs på Koster. I dagsläget är det inte tillåtet att odla den invasiva arten *Crassostrea gigas* som är enklare att odla, men i gengäld betingar *Crassostrea* endast ca 25-50 % av priset av det svenska ostronet.

Fiskodling på västkusten har inte etablerats i större skala utöver några småskaliga försök. Fördelen med detta är dock att vi idag inte har samma problematik med parasiter på vildfisk som man exempelvis har i Norge.

En viktig miljöfråga är kvävetillskottet en fiskodling skapar, vilket har en gödande effekt på havet. Placering av odlingar spelar därför stor roll för denna fråga vilken ses som en nyckelfråga i Sverige.

På både EU- och nationell nivå vill man satsa på odling och diversifiering av fiskenäringen, fram för allt via fiskefonden. Det finns även ett stort engagemang bland entreprenörer längs kusten för dessa möjligheter.

Bohuslänskt vattenbruk 2013

2000 ton (varav absoluta merparten musslor)

80 personer sysselsatta (varav många deltid)

Omsättning 40 msek

Största aktör Scanfjord Mollösund AB

Produkter: Hel färsk mussla, ostron och hjärtmussla (endast fiske); vissa förädlade produkter

Kopplingar Småskaligt beredningsbransch; Maritim turism

Omvärld: Offentligt stöd (EU, Stat, Reg);

FRAMTID – EN NÄRING SOM GER LOKALA ARBETSTILLFÄLLEN OCH HÅLLBARA PRODUKTER

Bohuslän behöver ytterligare utveckla en hållbar vattenbruksnäring där arbetstillfällen och mat kan skapas lokalt utan att förstöra lokala naturvärden. Året runt-odling i fiskkassar är problematiskt då vårt hav är för varmt på sommaren och för kallt på vintern. Samtidigt ger kassodlingar en lokal bottenpåverkan och om de är placerade nära land påverkar de övergödningsbalansen starkt. Säsongstillväxt av fisk kan dock ske i kasse längre ut i vattnet under den varmare delen av året.

Halvstängda flytande bassänger med slamavskiljare kan skapa förutsättningar för havsbaserade odlingar utan problematik med rymning och laxlus. Slamavskiljare tar hand om det partikulära nedfallet ifrån en odling och begränsar lokal bottenpåverkan avsevärt. Kvävet övergödningseffekt kommer man dock inte ifrån så det är en fråga vad man kan acceptera i form av tillskott samt var. Utöver havsbaserade odlingar kan odling utvecklas i havsnära anläggningar på land.

Musselodlingen beräknas kunna öka 10-30 gånger. Knäckfrågan är efterfrågan. I dagsläget är den inhemska konsumtionen av svenska musslor låg. Den svenska konsumtionen har ökat med en tredjedel det sista 10 åren men färska danska musslor har tagit de marknadsandelarna. De stora marknaderna på kontinenten kontrolleras av holländska aktörer som ogärna släpper in fler aktörer. Etablering av bra löpande försäljning där har därför varit svår. Om musselodlingen i Bohuslän stabilt skulle kunna leverera ca 20 000 ton årligen så vore det bas för en industriell beredning.

Uppskalningen ifrån 2000 till 20 000 ton är dock svår med bibehållen lönsamhet då detta också är tidskrävande och ett samspel mellan produktion och efterfrågan.

Halvsluten odlingsanläggning. Konstruktionen gör det möjligt att samla in nedfallet ifrån odlingen. Foto www.aquafarm.no

Ett möjligt scenario för framtida vattenbruksproduktion för human konsumtion i Bohuslän					
	Form	Historisk	Idag	Vision/scenario	
Musslor	odling	+/-2000 ton (1980)	2000 ton	15 000 ton	Fiske ej med
Ostron	fiske (odling)	50-600 ton	10 ton	600 ton	Ostrea mål 300 ton
Crassostrea	fiske	-	begr	1000 ton	1 % av bestånd i NB
Fisk (RAS)	odling	-	-	15 000 ton	Rena hav (1-4000 ton)
Fisk (halv sluten)	odling	-	-	10- 20 000 ton	Motsv 4 anläggningar
Fisk (mindre kasse)	odling	misslyckande	2 ton (marin)	200 ton	5* 40 ton

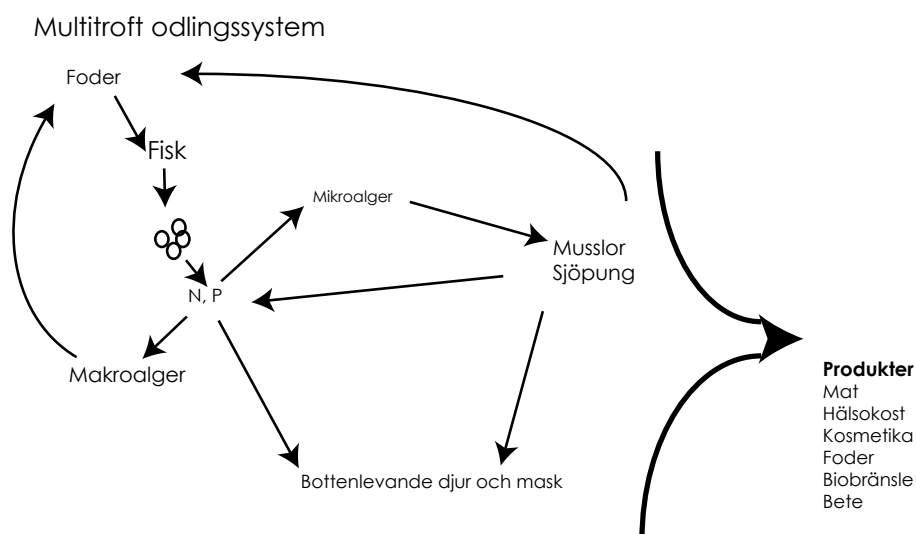
Ett odlingsscenario i Bohuslän. Möjlig produktion vid en god utveckling av vattenbruksbranschen.

Dagens musselberedning involverar färskpackning och tvättning av hel mussla med skal vilken förpackas i mindre nätkassar eller plasttråg. Ett hinder är överklagning av tillstånd med hänvisning till strandskyddet.

Alternativa användningsområden för musslor och musselspill finns inom foderproduktion för både fiskfoder och hönsfoder.

Intresset för att odla ostron växer efter somrar med god rekrytering. Under 2013 och 2014 har

yngelsamlare använts som ett första steg i en odlingscykel. Detta plus nyetablerade företag tyder på en positiv utvecklingstrend i ostronodlingen. Algodling är på forskningsstadiet i Bohuslän även om alger globalt sett omsätter mångmiljardbelopp. Algodling är ytterligare intressant som ett sätt att mildra effekterna av fiskodlingar eller andra övergödningssorsaker. Begreppet multitrofa odlingar används för kombinationsodlingar där musslor och alger används för att kompensera näringstillskott som man ger i form av foder i en fiskodling.

Multitrof odlingssystem. En kombination av odlingar skapar nya resurser av det som blir över ifrån de andra odlingsstegen.

Det sätts ytterligare hopp till möjligheten att odla alger, musslor, sjöpungrar eller andra organismer för alternativa ändamål utöver mat. Utvinning av högvärda spårämnen, fetter, proteiner, samt medicin eller hälsokost substanser ser lovande ut. Kan dessa kombineras med foderproduktion och eventuellt energiproduktion så har Bohuslän bra förutsättningar för nya näringar inom vattenbruket.

Musslor, ostron, sjöpungrar och alger växer alla utan matning, de får sin näring genom att filtrera vatten eller via fotosyntes. Detta gör att så länge odlingarna sköts rätt och är rätt placerade så bör odlingarna ha gynnande effekter på övergödda vattenförekomster som finns i delar av vårt område.

Ytterligare stödformer för att en ekologiskt hållbar miljöodling ska kunna etableras behövs. En miljöpeng för upptag av kväve ur vattenmassan skulle gynna vårt lokala vattenbruk. Inre säsongsåterkommande övergödning i vikar skulle också mildras av ett liknande stöd. En av vattenbrukets knäckfrågor är möjligheten att räknas som en areell näring och därmed kunna underlätta ansökningsprocessen.

Tydligt är att det finns en efterfrågan av lokala skaldjur och delikatesser och att bredda detta utbud med olika typer av musslor, snäckor, blötdjur och hållbart odlade eller fiskade produkter.

Turism och Vattenbruk. Foto www.lysekilsostronomusslor.se

Framtiden för Bohusläns vattenbruk

Befintlig tillståndsgiven yta kan öka produktionen 3 ggr

Planering för 3 ggr tillståndsgiven yta

Målsättning 15 000 ton

Kläckeri för Ostron (*O. edulis*) under utveckling, potentiell export

Knäckfrågor

Tillståndsprocess

Marknadsvägar

Allmänhetens acceptans

Utveckling

Fiskodling

Miljömusslor

Alg- och annan odling för alternativa ändamål

FAKTABLAD MARIN LIVSMEDELSINDUSTRI

NULÄGE – EN MODERN EFFEKTIV LOKALT FÖRANKRAD INDUSTRI

I dagsläget har vi i norra Bohuslän 4 större aktörer Orkla Foods, Domstein, Leröy och Feldts Fisk. Alla företagen är etablerade i Sotenäs och Lysekil, tre av dem har norska ägare och endast Feldts Fisk är svenskägt.

Råvaror, i form av fisk och skaldjur, handlas ifrån hela världen med mycket, framförallt lax, ifrån Norge. Den stora merparten av råvarorna är ej lokalt landade. Skarpsill och sill landas dock periodvis på Guleskär i Kungshamn.

Industrierna bygger på stora enheter och kräver leverans av stora mängder råvara av jämn kvalitet. Kunderna är i huvudsak stora kedjor som behöver stora volymer färdiga produkter. Företagen har olika nischer och affärsmodeller och säljer exempelvis endast eller bara delvis under eget varumärke. Produkterna säljs över hela världen. Ofta ligger en del av produktionskedjan utomlands.

Industrierna är sedan länge väletablerade i kommunerna och är stora arbetsgivare. Verksamheterna har alltid varit en räddningsplanka för de som inte haft möjlighet till utbildning. Detta har bidragit till att statusen på jobben är låg och idag är det svårt att rekrytera folk.

Arbetsuppgifterna är idag mer tekniska och är inte i samma omfattning enkla och manuella. Det är alltså inte längre i huvudsak "enkla" jobb som erbjuds den som skall arbeta inom fiskindustrin.

Krav på miljöpolicy samt hållbarhets- och ursprungsmärkning ökar och blir en stämpel man måste ha. Företagen arbetar aktivt med miljö- och CSR-arbete (corporate social responsibility) för att vara del i en hållbar framtid (se exempelvis Abba Go Blue).

Marin livsmedelsindustri. En historiskt och lokalt förankrad livsmedelsindustri har länge varit en del av våra samhällen. Foto Sotenäs kommun

UTMANINGAR – KUNSKAP OCH KOMPETENT PERSONAL

Lokalt har industrin rykte att erbjuda lågstatusyrken, vilket försvårar lokal rekrytering.

Kompetensbehovet är stort. Det är svårt att få arbetare till utbildningar och framtiden kräver att folk som kommer in i arbetet har utbildning och intresse. Få av de som börjar i industrin kan livsmedel innan. Den lokala imagen blir därför viktig. Samarbeten med lokala utbildningsarrangörer ger bra möjligheter för att hantera dessa utmaningar.

Miljöfrågor, produktionsfrågor, marknadsfrågor och utvecklingsfrågor blir konstant mer komplicerade. Automatiseringen ökar och kräver därmed mer kompetens. Detta behöver mötas med kunskap.

FRAMTID – LJUSA UTSIKTER I EN STABIL FORSKNINGSKOPPLAD BRANSCH

Framtiden för fiskberedningsbranschen ser ljus ut och efterfrågan fortsätter att öka.

Framöver kommer branschen vara mer forskningskopplad både på produktions-, och miljösidan. Även information till konsumenter om hälsonyttan av att äta mer fisk och skaldjur kommer bli tydligare samt ha större forskningskoppling.

Mer av råvaran kommer vara odlad vilket kräver foderutveckling. Både råvarorna och produkterna kommer att vara fler. Produktionsprocesser blir mer komplicerade, automatiserade och övervakade. Efterfrågan kommer skjutas mot miljömässigt hållbarare, lyxigare, godare och färskare produkter.

För att lokala råvaror ska kunna bli del av den storskaliga beredningsindustrin krävs att dessa kan levereras kontinuerligt i tillräckligt stor mängd vilket man inte är i närheten av idag förutom inom sill-, skarpsills- och räkfisket. Framtida odlingar av fisk kan bli kopplade till beredningsindustrin.

Förutsatt att branschen lyckas knyta intresserad, utbildad och framåtsträvande personal så är framtidsutsikterna för beredningsindustrin goda. Utvecklingen mot högre utbildad och kunnigare personal borde också kunna vara positivt för den svenska delen av branschen jämfört med att förlägga produktion i låglöneländer.

Regleringsmässigt finns ett hot i att EU skulle ändra sina tullar på import av beredda råvaror men ingen sådan process är oss veterligt igång

Tabell största aktörer i den Marina livsmedelsindustrin i Norra Bohuslän 2013		
Företag	Anställda	Omsättning(1kr)
Orkla	220	1000
Domstein Foods AB	194	486
Leröy	160	950
Feldts Fisk	46	825
Göstas	20	ca 100

De största företagen inom den marina livsmedelsindustrin i Norra Bohuslän.

FAKTABLAD SMÅSKALIG MARIN LIVSMEDELSBRANSCH

NULÄGE – FISKAFFÄRER OCH RESTAURANG MED MINIMAL EGEN TILLVERKNING

Den småskaliga fiskberedningsbranschen skiljer sig markant ifrån den storskaliga fiskberedningsindustrin. Det finns i dagsläget ett flertal fiskaffärer och rökerier inom de fyra kommunerna i Norra Bohuslän. Varierade fisk- och skaldjursprodukter ger möjligheter till goda upplevelser och historier kopplade till dessa. Fisk och skaldjur bidrar på så sätt till både självbild och image för Norra Bohuslän.

Få lokala aktörer har egen beredning av fisk- och skaldjursprodukter. Vissa av fiskaffärerna kokar fond och buljong på fiskrens och kräft-/räkskal. I huvudsak sker beredning av röror, patéer, pajer, soppor och liknande hos olika underleverantörer i Västsverige. Råvaror, i form av fisk och skaldjur, handlas både från fiskauktionerna på Smögen och i Göteborg. Handlarna köper även fisk och skaldjur från Norge, Danmark, Holland och Belgien. Exempelvis plattfisk från Holland och Danmark.

Fiskaffärerna säljer dels lokalt från egna butiker, men har även riktad försäljning till skolor, äldreboenden och restauranger. Stockholmsregionen är den största marknaden utanför regionen. E-handel förekommer även till privatpersoner och kunden får fisken och skaldjuren hem till dörren. Transporter samordnas mellan flera av fiskaffärerna. Vissa leveranser går direkt från leverantör till kund.

Fiskaffärerna har sedan länge etablerade butiker centralt i samhällena och ofta i vattennära lägen. Flera av dem kompletterar med restaurangverksamhet. Lokaliseringen i dessa lägen är av stor betydelse för försäljning till privatpersoner.

För fiskaffärerna har en utveckling skett som innebär att de har etablerat sig inne på stormarknader (bl a Coop och ICA) både inom vårt område och i regionen. En del har fiskbodar i anslutning till stormarknader/köpcentra och ytterligare någon i form av fiskbilar.

Foto Jonas Ingman

Flera av verksamheterna har gått i arv i flera generationer. Två finns på Smögen sedan fyra generationer. Detta påverkar synen på hur man bedriver sin verksamhet med en tydlig förankring i lokalsamhället där man ser sig som en betydelsefull del i det "levande samhället".

UTMANINGAR – REGLER OCH REKRYTERING

Regler försvårar inköp av råvaror direkt från lokala fiskare och vattenbrukare.

Fiskhandlare har lokalt ett rykte som lågstatusyrke med dålig arbetsmiljö, vilket försvårar lokal rekrytering. I storstäderna är fisk och skaldjur mer av en lyxvara och har en högre status vilket innebär en annan syn på att arbeta med fisk och skaldjur. Branschen är känslig med avseende på opinion från bland annat miljörelser om vilka arter man bör äta eller inte, äta vilket kan innebära kraftig påverkan på marknaden.

FRAMTID- MÅNGA MÖJLIGHETER FÖR LOKALA PRODUKTER OCH ENTREPRENÖRER

Det krävs en statushöjning av beredningsyrket. Lokalpolitiker behöver uttrycka vikten av fiske- och beredningsbransch på nationell nivå. För framtiden är det viktigt att få fler barn och ungdomar att vilja äta eller arbeta med fisk och skaldjur. Detta kräver både marknadsföring och kunskapsbyggande insatser.

Det finns efterfrågan på lokala råvaror. Men det går att odla mer, minst 15000 ton musslor kan odlas i Norra Bohuslän. För att detta skall lyckas krävs en ökad nationell efterfrågan. Branschen ser gärna att det utvecklas odlingar av t ex lax och hälleflundra för att kunna ha en större andel lokalt producerad fisk. Vägen till en storskalig industriprodukt kan gå via den småskaliga beredningen. Tillräcklig stor mängd råvara måste finnas innan man kan börja skapa produktionslinor och produkter med större kontinuerlig produktion.

Havsnära verksamhetsytor och lokaler i attraktiva lägen påverkar verksamheternas möjligheter. Man behöver inte äga mark eller byggnader, men långa, tydliga kontrakt och arrenden krävs för att man skall känna trygghet och för att våga utveckla verksamheten. Butiker och restauranger kan med fördel separeras från lagring och logistik. En ökad samordning av lagring och logistik bedöms vara bra för framtiden. Dessa verksamheter är inte beroende av vattennära lägen. Miljö och kvalitetsfrågor blir allt viktigare. Spårbarhet och detaljerad ursprungsmärkning kan gynna den småskaliga beredningen genom att nischade och paketerade produkter utvecklas. Innovationer inklusive nya försäljningskanaler kan påverka utvecklingen i positiv riktning. Exempel i denna riktning är Smögenauktionens mobilapp som underlättar för fiskaffärens inköp.

ANALYS AV MARINA LIVSMEDEL

Yrkesfiske				
Risk	Sannolikhet	Effekt	Riskreducering/Anteckning	Typ
Invasiva arter	Mellan	Undanträngning av lokala arter. Begränsad tillgång till produkter som profilerar området	Möjlighet att utnyttja dessa arter för odling/förädling av produkter.	Biologi
Priset på marina livsmedel lågt på grund av att stora matvarukedjor använder vissa produkter som lockvaror och säljer dessa till underpris?	Mellan	Små aktörer kan inte konkurrera.	Lobbyverksamhet.	Marknad
Miljögifter och mikroplaster som en kvalitetsrisk på fisk- och skaldjur.	Liten	Minskad efterfrågan från konsumenter. Hälsoeffekter orsakade av konsumtion av fisk- och skaldjur???	Arbete med att motverka marin nedskräpning måste globaliseras. Minska nedskräpning och effektivisera strandstädning (t ex fishing for litter).	Miljö
Brist på utrymme för fiskeverksamhet (i hamnar mm)	Stor	Fisket motas bort från samhällena. Upplevelsevärdet och identitetsskapandet av fisket riskerar att gå förlorat.	Ta med utrymmet i planering och beslut om markupplåtelse.	Planering
Konkurrens om utrymme mellan fiske och vattenbruk	Liten	Olika anspråk ställer krav på ställningstagande och samordning. Behov av att välja och välja bort	Tydlig samhällsplanering (havsplanering). Redogöra för samtliga intresseanspråk och deras behov i havsplaneringen. Låta fiskare vara samrådspart i tillståndsprövning för vattenbruk. Samordning av landningsplatser och övrig infrastruktur på land.	Planering
Behovet av lokaler konkurrerar med boende och andra verksamheter som inte nödvändigtvis behöver ett vattennära läge (klagomål på luktstörningar, ljud, mm)	Mellan	Brist på långsiktig trygghet för näringen. Fisket motas bort från samhällena. Upplevelsevärdet och identitetsskapandet av fisket riskerar att gå förlorat.	Långsiktig samhällsplanering och markhantering. Politiska ställningstaganden.	Planering
Brist på förutsägbarhet kring politik och regelverk	Mellan	Svårt med långsiktighet och investeringar för fiskarna.	Tydlig gemensam politisk grund kring fiske på nationell, regional och lokal nivå. Strategi pågår.	Regler
Snårigt regelverk och lokala tolkningar? Svårt att få den hjälp man behöver	Stor	Svårt att rekrytera inom fiskekåren.	Tydligare regler och ansvarsfördelning. Enklare att ha kontakt med HaV. Myndighets-/näringslivslots hos kommunen.	Regler
Saknas länk mellan fiske- och den mindre beredningsindustrin på grund av snårigt regelverk.	Mellan	Svårt att uppnå/redovisa kvalitetskrav för de småskaliga verksamhetsutövarna. Ställer höga krav på kompetens och kostsam utrustning. Svårighet att sälja fångsten lokalt.	Lokala kluster. Samverkan mellan ett flertal småskaliga verksamhetsutövarer som gör att kvalitetskraven blir möjliga att uppfylla även för mindre företag. Myndighets-/näringslivslots hos kommunen	Regler
Effekter av utkastförbud av bifångst	Mellan	Negativ påverkan på fisk- och skaldjursbestånd. Resursslösning.???	Utveckling av selekterande redskap för att undvika bifångst både gällande storlek och art.	Regler
Spretig fiskarkår (intressekonflikter mellan småskaligt och storskaligt fiske) gör branschens röst svag som helhet	Mellan	Kan inte påverka sin situation och få en bra utveckling.	Starkare organisation, jämför LRF.	Samverkan
Kustfiske i Norra Bohuslän försvagas på grund av att det saknas en uttalad vilja på statlig och lokal nivå att ha kvar och utveckla det kustnära fisket.	Liten	Minskat fiske och fiskekår.	Lobbying krävs, statlig och kommunal vilja är olika.	Utveckling

Sviktande fisk- och skaldjursbestånd	Stor	Minskade fiskekvoter. Begränsad möjlighet till matturism.	Fortsatt forskning och utveckling kring selektiva fiskeredskap. Utveckla samverkan mellan fiskare och forskare. Allmänhetens kunskap bör ökas.	Utveckling
Hög medelålder bland fiskare och begränsad förnyring i kåren	Stor	Färre fiskare. Fiskarna är en av grundförutsättningarna för hela branschen.	Möjlighet till utbildning. Stabilitet. Finansiering. Fiskekvoter. Utbildning	Utveckling
Försäljning av lokala fiskekvoter	Stor	Storskaligt regionalt fiske ersätter det småskaliga kustfisket. Fisken landas inte lokalt.	Styrning i regelverk som ger bättre förutsättningar för småskaligt fiske. Möjlighet till nystart; Samförvaltningen	Utveckling
Brist på kvalitetssäkring av lokalt kustfiske/ brist på tydlig information till konsumenter	Mellan	Minskad efterfrågan på varor.	Stärkt kvalitetssäkring och tydlig märkning av ursprung och fångstmetod reducerar känsligheten.	Utveckling
Känslighet i ett ensidigt fiske kopplat till efterfrågan/larm	Mellan	Minskad efterfrågan på varor. Fiskare blir KRAV-certifierade eller slutar.	Stärkt kvalitetssäkring och tydlig märkning av ursprung och fångstmetod reducerar känsligheten.	Utveckling

Risikanalytisk Yrkesfiske. Identifierade risker i näringen med sannolikhet för att de blir verklighet, effekt av riskens förverkligande samt typ av risk.

Vattenbruk

Risk	Sannolikhet	Effekt	Riskreducering/Anteckning	Typ
Branschens lönsamhet blir för beroende av bidrag	Mellan	Svårt att växa	Investeringsstöd finns ifrån EU, svenska vattenbruksbranschen har olika uppfattningar om behovet av bidrag	Finans
Svårt att få kommersiella aktörer att satsa på alger, IMTA	Mellan	Liten odling	Lobbyverksamhet.	Finans
Kostnaderna för toxinkontrollen får bäras av små aktörer	Mellan	Oattraktiv bransch	Idag är den i huvudsak statsfinansierad, utredning pågår	Finans
Små aktörer, inga pengar till marknadsföring	Stor	Dålig utveckling och lönsamhet	Branschen är liten och samarbetet på marknadssidan begränsat; Ngn form av säljorganisation behövs	Marknad
Grossistledet driver inte försäljning	Mellan	Ingen ökad efterfrågan	Musslor behöver lanseras och drivas som livsmedel, varumärke, producenterna har inte kunskap om grossistvägarna	Marknad
Crassostrea ses som invasiv art - vilket omöjliggör lönsam ostronodling av denna	Stor	Endast yngelodling	Diskussion pågår då fiske av arten behövs vilket ger fiskemöjligheter.	Reglering
Offshorelösningar för fiskodling blir för dyra för etableringar	Mellan	Ingen fiskodling	Stora utvecklingsmöjligheter	Teknik
Klimatförändringar ger oönskade biologiska effekter	Mellan	Toxin, konkurrerande arter, sämre miljö	Förberedelse, forskning	Teknik
Lst ser fiskodling som omöjligt pga kvävetillskott	Stor	Ingen fiskodling	Placering viktigt men även helhetstänk; diskutera frågan i förväg med Lst	Tillstånd
Fiskodling generellt ses som ett miljöproblem	Stor	Inga fiskodlingar etableras	Tydlig plan, avsatta områden, kommunikation med Lst och SLV i tidigt skede, kommunicera RAS, Multitrof, Skapa acceptans	Utveckling
Musselodlingar överklagas	Stor	Högre risk, oattraktivare bransch	Avsatta områden, lyfta areella näringar	Utveckling
Kommunstyrelserna motsätter sig musselodlingar pga enskilda, privata intressen	Mellan	Svårt att få tillräckligt med nya tillstånd	Avsatta områden	Utveckling

Risikanalys Vattenbruk. Identifierade risker i näringen med sannolikhet för att de blir verklighet, effekt av riskens förverkligande samt typ av risk.

Småskalig marin livsmedelsbransch

Risk	Sannolikhet	Effekt	Riskreducering/Anteckning	Typ
Brist på lokala/hållbart fiskade råvaror	Mellan	Verksamheterna köper in råvaror utifrån.	Kvalitetssäkring, öka efterfrågan på lokalt, hållbart fångade råvaror, marknadsföring. Stärka den lokala fiskekåren, fiskekvoterna blir kvar lokalt.	Marknad
medvetenhet hos konsumenter innebär en känslighet för branschen	Mellan	Svårt att förutse efterfrågan på varor.	Ökad kunskap om produktkvalitet. Kvalitetssäkring för hållbarhet i fisket av produkterna.	Marknad
Behovet av lokaler konkurrerar med boende (klagomål på luktstörningar mm)	Mellan	Upplevelsevärde och samhällenas identitet riskerar att gå förlorade om kopplingen mellan hav och verksamhet försvinner.	Ta med utrymmet i beslut om markupplåtelse och att i samhällsplanering väga behovet av mark för verksamheter i förhållande till bostäder.	Marknad
Fastighetspriserna trissas upp av en stor efterfrågan	Stor	Utrymmet går till de som betalar mest. Svårt för verksamheter att konkurrera med delårsboende.	Ta med utrymmet i beslut om markupplåtelse och att i samhällsplanering väga behovet av mark för verksamheter i förhållande till bostäder.	Planering
Begränsad lönsamhet (pga höga krav på livsmedelshantering)	?	Beredningen försvinner från området	Effektivisering, teknikutveckling. Bredare matkultur (se ovan) och lyxvaror. Bättre samordning på myndighetssidan.	Regler
Snårigt regelverk för produktion.	Mellan	Tröskel att starta upp verksamhet.	Myndighets-/näringslivslots hos kommunen	Regler
Lokal småskalig beredning försvinner	Mellan	Stort transportbehov. Autenticiteten i matkulturen begränsas.	Småskalig beredning är alltid begränsad av kundunderlag och transporter. Funkar sommartid sedan behövs logistik/nätverk.	Samverkan
Personalbrist	Liten	Beredningen försvinner från området	Högre status inom yrket (jmf fiskaffär vs delikatessbutik).	Samverkan
Svårt att starta ny verksamhet pga höga startkostnader	Mellan	Inga/färre nya verksamheter. Inga lokalt producerade matvaror.	Möjlighet till finansiering. Identifiera var riskerna finns.	Samverkan

Marin livsmedelsindustri

Risk	Sannolikhet	Effekt	Riskreducering/Anteckning	Typ
Norge går med i EU	Liten	Industrin flyttas utomlands.		Regler
Personalbrist	Liten	Industrin flyttar	Inflyttning och utbildning av personal. Höja status på yrket.	Samverkan

Risikanalys småskalig marin livsmedelsbransch och marin livsmedelsindustri. Identifierade risker i näringen med sannolikhet för att de blir verklighet, effekt av riskens förverkligande samt typ av risk.

GRUND FÖR ANALYSEN

Det pågår ett arbete med att stödja utvecklingen av det svenska vattenbruket. En nationell strategi är framtagen och en handlingsplan är på väg våren 2015. I samband med framtagandet av denna maritima strategi har fyra rundabordssamtal genomförts och arbetsgruppen har även deltagit i aktiviteter som maritima livsmedelsklustret genomfört. I arbetet med det separata projektet "Planering för vattenbruk på västkusten" har Norra Bohuslän använts som pilotområde för att ta fram förslag på områden för odling och samråd med flera vattenbrukare har skett. Inom fisket har vi haft två rundabordssamtal samt ett antal intervjuer därutöver. Även inom fisket finns det en påbörjad process med att ta fram en nationell strategi och handlingsplan för det svenska yrkesfisket. Inom både den småskaliga och den större beredningen har vi intervjuat många företag då detta lämpade sig bättre än rundabordssamtal.

ANALYS OCH OMVÄRLD

Antalet fiskare har minskat i Norra Bohuslän delvis på grund av en effektiviseringsprocess men också på grund av minskade bestånd att fiska på. Förvaltningen av fiskebestånden har inte varit ändamålsenlig och en annan hantering av fiskeresurs hade troligen lämnat oss med större möjliga uttag idag samt haft en positiv effekt på det lokala näringslivet. Den större rovfiskens tillbakagång har också haft ekologiska konsekvenser med större mängd påväxt, fintrådiga algmattor, överväxta ålgräsängar som resultat. Detta i kombination med övergödning har minskat fiskrekrytering och skapat en ond cirkel. Vi har väldigt lite vattenbruk i vår region och har

relativt goda förutsättningar för att utveckla det. Odling av blåmussla är utvecklat och det finns en hel del odlingar speciellt söder om vårt område. Ostronodling växer och fler och fler intresserar sig för detta. Många entreprenörer intresserar sig för fiskodling då nya tekniker kan mildra lokala effekter av odlingarna. När det gäller fiskodling så har vi inte samma förutsättningar som den norska västkusten där tidvatten och djupa fjordar skapar goda förutsättningar för exempelvis laxodling i stor omfattning. Däremot har vi förutsättningar för att skapa mindre odlingar av andra arter, både på havsnära landområden och i halvslutna och slutna anläggningar till havs.

En utökning av antalet odlade arter kommer att komplettera våra nuvarande fisken av räka och kräfta och därmed komplettera och befästa vår identitet som fisk och skaldjursmetropol. Nya sätt att saluföra fisk kommer, i allt större grad tillsammans med nya krav på märkning (båt, område, tidpunkt), skapa nya möjligheter för fiskare och vattenbrukare. Den storskaliga fiskberedningsindustrin har fungerande affärsmodeller som kontinuerligt levererar mervärde i en bransch som växer. EU's regelverk för tullar på fisk gynnar idag att beredningen sker inom EU men det finns ytterligare lokala fördelar i det man byggt upp i Sotenäs och Lysekil. Det finns all anledning att tro att denna industri kommer finnas kvar och utvecklas i våra kommuner.

Den småskaliga beredningsbranschen består i princip bara av ganska många, lokala fiskaffärer och rökerier. Det finns stora möjligheter att göra nischade delikatessprodukter utifrån havsråvara. Det ligger dock mycket arbete kvar framöver för att få dessa produkter lönsamma. Detta är ett område där man behöver en kombination av nischade varumärken, stöd och samarbeten.